Logica şi structura activităţii de învăţare

Vladimir **GUŢU**

dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: *În articol este analizată structura activităţii de învăţare şi structura activităţii de cunoaştere din perspectiva corelării componentelor* activitate, acţiune, operaţie *cu formarea de competenţe. Interconexiunile elementelor activităţii de învăţare prezentate sînt complexe şi diversificate.*

În lucrare este abordată şi importanţa motivaţiei pentru activitatea de învăţare, specificîndu-se cele două tipuri de motive: conştientizate (interesul, dorinţa de a cunoaşte ceva nou, de a-şi aprofunda cunoştinţele într-un domeniu dat) şi mai puţin conştientizate (îndeplinirea solicitărilor venite de la profesor, părinţi; tendinţa de a obţine note mai mari; dorinţa de a fi lider etc.).

De calitatea relaţiilor stabilite în cadrul procesului de instruire depind şi rezultatele, deoarece implică conexiuni la nivel de proces de predare (elevul intră în relaţii cu cunoştinţele noi), proces de învăţare (profesorul se află în relaţii cu cunoştinţele) şi proces de formare (profesorul se află în relaţii cu elevul). Abordarea dată deschide noi oportunităţi în promovarea unui învăţămînt centrat pe elev, orientat spre formarea de competenţe şi spre asigurarea calităţii şi durabilităţii în educaţie.

Abstact: *In this article is analyzed the structure of learning activity and the structure of knowledge activity from the perspective of the correlation of following components:* activity, action, operation *and training of competencies. Interconnecting elements of the learning activity presented are complex and diverse.*

The paper discussed the importance of motivation for learning activity, specifying the two types of reasons: awareness (interest, desire to know something new, to deepen their knowledge in a given field) and less aware (fulfill the requests from teachers, parents, tend to get higher grades, the desire to be a leader etc.).

The quality of the relationships established in the training process influences the results, becouse involves connections to the teaching process (student enter into relationships with new knowledge), learning process (teacher is in relationship with knowledge) and formation process (teacher is in relationship with the student).The given approach opens up opportunities to promote a student-centered learning, focused on competencies building and ensure the quality and durability in education.

Keywords: *The structure of learning activity, training of competencies, a student-centered learning, motivation for learning activity.*

Activitatea de învăţare reprezintă un sistem de acţiuni conştiente ale subiectului orientate spre un anumit rezultat, dar şi stabilirea relaţiilor *subiect-obiect*. Elevul este *subiect* al activităţii de învăţare, iar *obiectul* – entităţile lumii reale aflate în interconexiune.

I.A. Zimneaia defineşte activitatea de învăţare ca un efort al subiectului de a realiza acţiuni de învăţare generalizatoare, de autodezvoltare în procesul rezolvării sarcinilor didactice şi evaluării rezultatelor obţinute [5]. Instrumentariul activităţii de învăţare îl constituie acele mijloace care, în general, se aplică în procesul de socializare a omului – simboluri/semne, norme, valori. Structura activităţii de învăţare este similară deci structurii oricărei activităţi umane [3].

Activitatea de învăţare include următoarele elemente de bază: elev, profesor, simbol/semn, obiect. În cadrul acestei abordări, noţiunea *activitate de învăţare* se distinge de noţiunea *activitate de cunoaştere*. În procesul activităţii de cunoaştere, studiind un obiect (sau rezolvînd sarcini de cunoaştere), subiectul, pentru a identifica obiectul respectiv, pentru a înţelege particularităţile şi conexiunile acestuia cu alte entităţi, pentru a-l categoriza şi a-l include în propriul cerc de cunoaştere, poate aplica atît sistemul noţiunilor ştiinţifice, cît şi sistemul categorial al înţelesurilor proprii (în raport cu propria viziune). În procesul *activităţii de învăţare,* subiectul asimilează noţiuni, categorii general acceptate şi „tabloul" lumii în integritate, dar şi modalităţile convenţionale de rezolvare a sarcinilor tipice şi problematizate în diferite domenii.

Activitatea de cunoaştere este motivată, în principal, de necesităţi cognitive ca: interesul, dorinţa de a cunoaşte, de a lichida deficitul de informaţie etc. În acelaşi timp, la baza activităţii de învăţare pot sta cele mai diverse motive, inclusiv cele neconştientizate: îndeplinirea cerinţelor profesorului, ale părinţilor; dorinţa de a obţine note mai mari, de a-şi continua studiile, de a fi lider; atitudinea faţă de o disciplină şcolară sau alta.

În plan psihologic, *activitatea de învăţare* se realizează în cadrul structurii interne şi structurii externe, determinate de specificul activităţii propriu-zise, constînd din acţiuni şi operaţii.

STRUCTURA EXTERNĂ A ACTIVITĂŢII DE ÎNVĂŢARE

La baza fixării conţinutului activităţii de învăţare, ca obiectiv general, stă un motiv anume, care condiţionează obiectivele intermediare şi tipul de acţiuni. Iar de obiectivele intermediare depinde contextul concret de învăţare, care, la rîndul lui, dictează caracterul operaţiilor efectuate. De exemplu, în contextul motivului de cunoaştere, obiectivul general va fi orientat spre formarea competenţelor generale (cheie), determinate de curricula, iar în calitate de obiective intermediare vor fi cele proprii disciplinelor de studii sau/şi obiectivele de referinţă orientate spre formarea competenţelor specifice (cunoştinţe, capacităţi, atitudini). Conţinutul materiei de învăţare şi obiectivele intermediare condiţionează şi conţinutul operaţiilor (acţiunilor) concrete.

STRUCTURA INTERNĂ A ACTIVITĂŢII DE ÎNVĂŢARE

Structura internă a activităţii de învăţare include: motive, obiective generale, mijloace de atingere a obiectivelor generale şi a celor intermediare, finalităţi, compararea rezultatului obţinut cu cel dorit (determinat curricular).

Aşadar, la baza activităţii de învăţare se află *motivul*, care determină conţinutul acesteia. Pentru a satisface un motiv, trebuie să se atingă obiectivul corespunzător.

După ce a fost identificat obiectivul activităţii de învăţare, se recurge la executarea acţiunilor. Concretizăm: acţiunile şi operaţiile ce formează structura internă a activităţii de învăţare nu trebuie confundate cu cele din cadrul activităţii de cunoaştere. În acest sens, activitatea de cunoaştere va corespunde componentei structurale *acţiune* din cadrul activităţii de învăţare. Pentru a elimina o posibilă contradicţie, aducem în calitate de argument poziţia cunoscutului psiholog A. Leontiev, care menţionează că *acţiunea* este componenta structurală a activităţii. În acelaşi timp, ea poate fi privită ca activitate cu toate elementele structurale caracteristice acesteia [6].

Deseori, în ştiinţele educaţiei, se confundă noţiunile *activitate de cunoaştere* şi *activitate de învăţare*, în primul rînd atunci cînd se descriu acţiunile ce formează activitatea de învăţare, precum şi mijloacele de realizare. Dacă în cadrul descrierii acestora se indică *analiza, sinteza*, …, este vorba, evident, despre activitatea de cunoaştere, deoarece cea de învăţare se constituie nu doar din acţiuni ale subiectului direcţionate spre cunoaştere, ci şi dintr-o multitudine de alte acţiuni: căutarea informaţiei, luarea de notiţe, realizarea exerciţiilor practice etc. Dacă în structura activităţii de învăţare sînt prezente aceste acţiuni, ele duc la formarea de competenţe.

După ce au fost stabilite obiectivele concrete, se determină sau se elaborează *mijloacele* de atingere a acestora: semne/simboluri, norme, valori (metode didactice şi informaţionale). Acest aspect se caracterizează prin realizarea operaţiilor ca o componentă a acţiunii. În procesul realizării operaţiilor (cognitive sau psihomotrice) se formează capacităţi, constituente ale competenţei, alături de cunoştinţe şi atitudini.

În esenţă, *activitatea de învăţare* este un proces bilateral ce presupune: predarea-evaluarea (activitatea profesorului) şi învăţarea (activitatea elevului/studentului).

Învăţarea poate fi definită ca:

1) activitate a elevului de asimilare, aplicare şi integrare a cunoştinţelor, capacităţilor şi atitudinilor; de formare a înţelesurilor proprii privind sistemul de valori;
2) formă specifică de activism orientată spre în-

susirea cunoştinţelor, formarea capacităţilor şi atitudinilor (competenţelor).

În această ordine de idei, este nevoie de a concretiza sensul noţiunii de *însuşire* din perspectivă psihopedagogică.

- *Însuşirea/achiziţia* poate fi privită ca un mecanism de dezvoltare de către persoană a experienţelor individuale, prin intermediul interiorizării experienţei social-istorice ca un ansamblu de conştiinţe, capacităţi, norme morale şi etice [6].
- *Însuşirea* este o activitate intelectuală complexă, care include procese de cunoaştere, înţelegere, aplicare şi integrare a cunoştinţelor şi capacităţilor.
- *Însuşirea* este rezultatul învăţării, al activităţii de învăţare.

În raport cu activitatea de învăţare, *însuşirea* este privită ca fiind conţinutul, nucleul procesului de învăţare. Mai mult decît atît, însuşirea cunoştinţelor ştiinţifice şi achiziţia de competenţe reprezintă obiectivul de bază şi rezultatul principal al activităţii de învăţare [4].

Frecvent, noţiunea de *însuşire* se confundă cu noţiunea de *interiorizare* sau cu *introecţia*. Categoria de bază a însuşirii este *sensul*, care reflectă realitatea construită de oameni – purtători ai culturii. În ultima perioadă, *sensul*, ca element al conştiinţei umane, este privit nu ca o categorie cognitivă, dar şi ca un construct psihic complex. Acest construct implică: 1) imaginea emoţională şi cognitivă a unui obiect sau a unei situaţii; 2) modalităţi general acceptate de interconexiune; 3) atitudinea emotivă, în care se reflectă dimensiunea valorică a interconexiunilor respective.

Astfel, dacă în teoria şi practica educaţională lipseşte aspectul emoţional, atunci acestea devin formale şi lipsite de sens individual.

Anume caracterul multiaspectual al însuşirii în activitatea de învăţare a sensurilor determină componentele psihologice ale însuşirii: atitudinea pozitivă a elevilor; procesul de cunoaştere emoţională a obiectului; gîndirea, ca proces activ de prelucrare a informaţiei; aplicarea informaţiei interiorizate.

Elevul, ca subiect al actului educaţional, nu asimilează pasiv ceea ce îi propune profesorul, el se implică activ în acest proces bilateral, reieşind din experienţa, posibilitatea şi viziunile proprii.

Pentru ca activitatea de învăţare să aibă loc, este puţin să stabileşti sau să accepţi obiectivele înaintate de către profesor, este nevoie ca aceste obiective să se transforme în motiv de cunoaştere şi autoformare.

Aşadar, *activitatea de învăţare* reprezintă un proces de rezolvare a sarcinilor şi a problemelor cognitive prin diverse acţiuni şi modalităţi de însuşire. Structura activităţii de învăţare sau a procesului de rezolvare a sarcinii de învăţare include următoarele etape:

- analiza sarcinii didactice;
- înţelegerea sarcinii didactice (ce trebuie de făcut);
- actualizarea cunoştinţelor necesare şi a potenţialului propriu pentru realizarea sarcinii respective;
- elaborarea planului de rezolvare a sarcinii (conştientizarea scopului activităţii, identificarea tipurilor de operaţii: operativitatea, stabilirea consecutivităţii efectuării operaţiilor etc.);
- rezolvarea practică a sarcinii;
- evaluarea rezultatului obţinut.

În structura sarcinii didactice se includ:

- unele date cunoscute despre obiect sau fenomen, ca şi condiţii iniţiale pentru analiză şi luarea deciziilor;
- necunoscutul – ceea ce trebuie de căutat;
- acţiuni de învăţare – cognitive şi practice, care pot fi realizate cu ajutorul mijloacelor speciale: cărţi, calculator, materiale audio şi video etc.;
- operaţii concrete (căutarea, experimentul; aplicarea regulilor, legilor, formulelor etc.) în procesul de realizare a acţiunilor mintale şi/sau practice.

Acţiunile de învăţare mintale sau practice sînt modalităţi de realizare a activităţii de învăţare. Activităţi mintale pot fi: evidenţierea caracteristicilor de bază şi a celor secundare ale unui obiect sau fenomen, analiza unor evenimente istorice, compararea şi generalizarea datelor experimentale, transferul de cunoştinţe etc.

Activitatea practică de învăţare cuprinde: observarea asupra mişcării unui corp; realizarea unui experiment; construirea unui aparat etc.

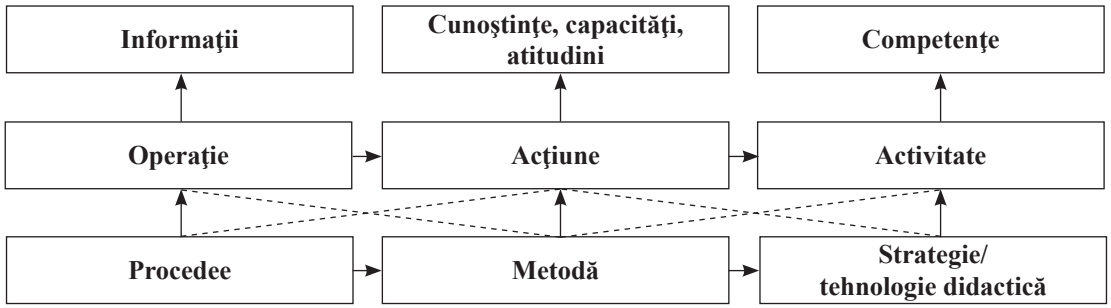
Aceeaşi acţiune mintală sau practică poate fi realizată prin diferite operaţii, iar aceeaşi operaţie poate fi inclusă în diferite acţiuni de învăţare. De exemplu: construirea unui text nou poate fi realizată prin intermediul operaţiei de analiză a textelor analogice şi de transfer în situaţii noi; operaţia de comparare poate fi aplicată în procesul de analiză a condiţiilor unei sarcini, în cel de căutare a informaţiei necesare etc.

De regulă, activitatea de învăţare este realizată de către cadrele didactice într-o formă organizată, fiind reglementată de unele norme, standarde, curricula etc.

MIJLOACE/MODALITĂŢI DE REALIZARE A ACTIVITĂŢII DE ÎNVĂŢARE

Paradigma învăţării, în plan psihologic, se constituie din operaţii, acţiuni, activitate, determinate teleologic şi realizabile prin intermediul mijloacelor didactice, în primul rînd prin intermediul metodelor şi strategiilor didactice. Schematic acest proces poate fi prezentat astfel *(*vezi *Figura1)*.

Figura 1. *Interconexiunea elementelor activităţii de învăţare*

Desigur, interconexiunile elementelor activităţii de învăţare prezentate în Figura 1 sînt în realitate mai complexe şi diversificate. În acelaşi timp, abordarea respectivă deschide noi oportunităţi în promovarea unui învăţămînt orientat spre formarea de competenţe, ţinîndu-se cont de: *contextul motivaţional al actului de învăţare (motivaţia extrinsecă şi cea intrinsecă)* şi *contextul procesual al învăţării*.

„Contextul" în cadrul căruia se înscrie învăţarea reprezintă o structură de relaţii de tip reţea, care uneşte: elevul, profesorul, conţinutul şi mediul.

- *Elevul* intră în relaţii cu cunoştinţele noi – *proces de învăţare*.
- *Profesorul* se află în relaţii cu cunoştinţele – *proces de predare*.
- *Profesorul* se află în relaţii şi cu elevul – *proces de formare*.

Figura 2. *Relaţii stabilite în cadrul procesului de instruire*

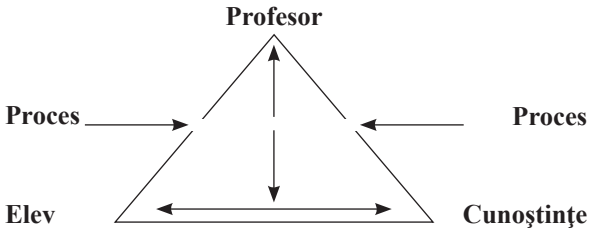
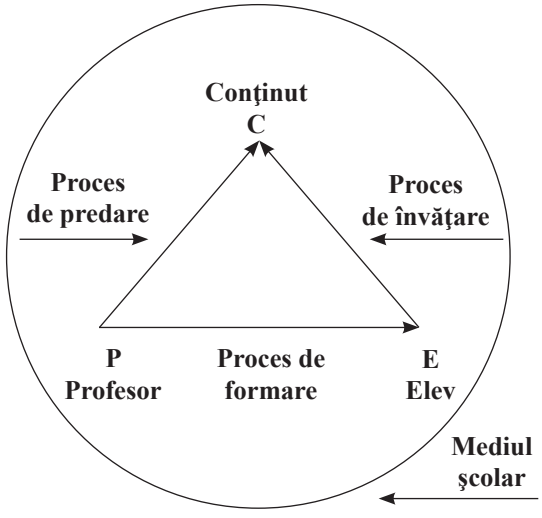

Figura 3. *Situaţie de învăţare în relaţia profesor-elev-conţinut*

Aşadar, *situaţia de învăţare* reprezintă o componentă a procesului de învăţare, pusă în relaţie cu întregul prin prelungirea sau completarea situaţiei precedente sau prin deschiderea spre o nouă situaţie (înlănţuirea situaţiilor de instruire).

Nucleul situaţiei de învăţare îl constituie, cum s-a menţionat, sarcina de învăţare, prin intermediul căreia elevul se implică plenar în activitatea de învăţare. De exemplu: rezolvarea unei probleme; identificarea şi prelucrarea informaţiei; receptarea unei expuneri, explicaţii; realizarea unor operaţii, acţiuni, activităţi; proiectarea unei activităţi; evaluarea unui rezultat, proces, eveniment etc.

Angajarea elevului în realizarea sarcinilor didactice îl plasează într-o activitate de învăţare participativă în calitate de subiect, iar implicarea profesorului solicită, în acest sens, aplicarea tuturor competenţelor didactice (pedagogice), valorificînd:

- conţinutul obiectivelor generale (competenţele generale, cheie, transversale) şi al celor specifice/intermediare (constituentele competenţelor);
- natura binară a mijloacelor de realizare a obiectivelor (activitatea profesorului-activitatea elevului).

Dimensiunea binară a mijloacelor de învăţare asigură realizarea interacţiunii dintre: profesor şi elev (subiect), elev şi elev, elev şi conţinut (obiect). Elevul devine obiect doar atunci cînd manifestă iniţiativă prin acţiuni asupra obiectului, adică atunci cînd construieşte propriile acţiuni intelectuale, pe care le execută asupra obiectului cunoaşterii [1, p.104].

„A cunoaşte un obiect înseamnă a acţiona asupra lui şi a-l transforma" [3]. Astfel, profesorul trebuie să ia în

calcul atît logica aplicării mijloacelor didactice, cît şi logica şi consecutivitatea realizării operaţiilor, acţiunilor, activităţilor în cadrul procesului de învăţare.

CONCLUZII

Analiza *structurii activităţii de învăţare* şi *a structurii activităţii de cunoaştere* din perspectiva corelării componentelor *activitate, acţiune, operaţie* cu *formarea de competenţe* aduce plusvaloare funcţională demersului didactic.

Nu putem vorbi de o calitate a actului didactic fără asigurarea unei conexiuni logice şi eficiente între *procesul de predare, procesul de învăţare* şi *procesul de formare*.

Clarificarea noţiunilor tratate şi conştientizarea necesităţii aplicării întocmai a acestora în practica educaţională asigură un învăţământ de calitate.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE:

1. Cerghit I. Sisteme de instruire alternative şi complementare. Iaşi: Polirom, 2008.
2. Bogos M. Instruirea interactivă. Iaşi: Polirom, 2013.
3. Piajet J. Psihologie şi pedagogie. Bucureşti: EDP, 1972.
4. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения. Москва: Педагогика, 1986.
5. Зимняя И. А. Педагогическая психология. Москва: Логос, 2005.
6. Леонтьев А. Н. Психология общения. Смысл. Москва: Академия, 2005.